

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК:
МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ**

Затверджено науково-методичною радою
Івано-Франківського краєзнавчого музею
протокол № 2 від 12.03.2012

бібліотека

НАУКОВИХ ЗАПИСОК

ІФ № 255

Комп'ютерний набір і верстка – П. Осташа
Видання – Я. Штирко

Library of "Scientific notes"

Ivano-Frankivsk - 2013

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ
КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ**

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
минуле і сучасність**

*тези доповідей конференції,
присвяченої 350-літтю
заснування Івано-Франківська
(Івано-Франківськ, 13 травня 2012 року)*

Івано-Франківськ

Марія Вуянко

Наріжний камінь української церкви св. Воскресіння і
Введення Середньовічного Станиславова.....1

Тадеуш Квасневський (Переклад Тетяни Буженко)

Ремісництво в Станіславі.....2

Ганна Кравець

З історії створення державного комунального підприємства
«Електроавтотранс» (раніше Івано-Франківське тролейбусне
управління).....5

Орися Кащишин

Зимуючі птахи м. Івано-Франківська.....7

Василь Кузенко

Декоративні екзоти в дендрофлорі м. Івано-
Франківська.....9

Валентина Паніотова

Станиславів у цифрах і фактах. 20-30 ті рр. ХХ ст.....12

Надія Рега

Історія повсякденності у експозиції Івано-Франківського
краєзнавчого музею.....13

Олег Куриляк

Особливості клімату міста Івано-Франківська.....15

Мирослава Захарова

Розбудова національної системи освіти в Станиславові в
період ЗУНР.....18

Михайло Паньків

Культурно-освітнє життя міста Станіслава (Івано-Франківська
в роки німецької нацистської окупації 1941-1944
рр.).....20

Володимир Смирнов

Останнім шляхом Пробудителя Галицької України о.
Маркіяна Шашкевича. (Про перепоховання письменника з с.
Новосілки до Львова у жовтні 1893 р.).....22

Марія Вуянко

Наріжний камінь української церкви св. Воскресіння і Воведення Середньовічного Станиславова (Івано-Франківська)

У травні-червні 2012 р. у Архікатедральному соборі св. Воскресіння УГКЦ проводилися ремонтно-реставраційні роботи вівтарної частини, в т.ч. реконструкція головного престолу храму. Після того, як майстри зняли металеве окуття, що накривало престіл, виявили вмуровану у західну стіну кам'яну плиту. На плиті був висічений напис: «Сей угольный камінь знайдений 18 Мая 1895 в Станиславові при копаню фундаментів під божницю, где стояла давнійше руска церков Воведеньска, вмуровано в головнім престолі катедри Станиславівської на дни пренесеня мощей Св. О. Николая. 1907. Василий Фаціевич. Мітрат. Архіпресвітер.»

У зв'язку з перебудовою престолу камінь вибрали, і на його зворотному боці виявили інший текст. Як з'ясувалося, напис було викарбувано у XVII ст. церковнослов'янською мовою. В результаті опрацювання тексту відчитано надзвичайно важливу інформацію, яка розкриває багато невідомих фактів з історії української церкви середньовічного Станиславова. Подаємо зміст напису у сучасній транскрипції зі збереженням розділових знаків: «Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінъ: Создася храм сей Воскресенія Господа Бога и Спаса нашего Ісуса Христа і Воведенія Пресвятої Богородиці і Присно Діви Марії: Року 1670 місяця мая дня 4 Старанням і накладом Братства тої ж церкви міщан Станіславовських інших многіх пожертв людей Їм же да буде милостив Мздовоздатель во день праведного суда своего Амінъ: це суть імена ктиторов: Феодор священник: Георгій. Євстафій. Феодор.

Александр. Христофор Елевтерій: Семеон: Матвей: Семеон Яків: Семеон: Стефан: Стефан: Лукаш: Александр: Лавер: Прокоп: Андрей: Григорій Яцина. Стефан: Сотирій Іван Василь Данел Василь Іван Іоан Григорій: Роман Іван Василь Петро Прокопій Стефан Стефан Григорій».

На боковому правому торці як продовження основного тексту також вирізьблено імена жертводавців. Напис, на жаль, виконано нечітко, сама поверхня каменя невідшліфована, деякі імена не читаються: «сія офіра (?) Настасія Настасія з Феодосією: Марія... Марія... Марія...» На нижньому боковому торці каменя під основним текстом викарбувано: «Сей камінь создал Стефан муляр».

Отже : у написах на камені зафіксовано локалізацію храму – на місці сучасної синагоги та рік її спорудження – 1670; чітко названо два титули церкви – Воскресіння Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа і Введення Пресвятої Богородиці і Присно Діви Марії; вказано імена жертводавців – членів церковного Братства та «інших» міщан чоловічої статі; зазначено імена жінок, що офірували на храм – факт, сам по собі, у середньовічній історії неординарний (слід взяти до уваги, що належали вони, ймовірно, не титулованим містянкам, а жінкам української громади, найбільш причетним до розбудови святині); повідомлено ім'я майстра пам'ятного знаку.

Камінь нині зберігається в Архікатедральному соборі, після досліджень його знову було вмуровано у головний престіл церкви.

*Тадеуш Квасневський
(Переклад Тетяни Буженко)*

Ремісництво в Станіславі

Нижче вміщені таблиці знайомлять із становищем ремесла в Станіславі в 1914 і 1934 роках (за національною приналежністю)

Рік	поляки	українці	євреї	німці	інші	всього
1914	242	85	781	3	-	1111
	21.8%	7.6%	70.3%	0.3%	-	100%
1934	184	91	789	2	1	1067
	17.2%	8.5%	74%	0.2%	0.1%	100%

З таблиці бачимо, що протягом 1914-1934 років кількість польських ремісничих закладів зменшилася з 242 до 184, тоді як значно збільшились українські та єврейські. Статистичні дані надані станіславською Ремісничою палатою і стосуються тільки зареєстрованих закладів. Окрім них в Станіславі діяла значна кількість нелегальних підприємств, керованих некваліфікованими людьми, робота в них виконувалася неякісно.

Наступна таблиця знайомить нас з кількістю майстрів в різних видах ремесла з урахуванням національної приналежності .

вид ремесла	поляки	українці	євреї	інші	Разом
боднарі	2	-	1	-	3
бляхарі	5	3	35	-	43
халявники	-	-	7	-	7
теслі	2	2	-	-	4
кондитери	5	1	8	-	14
капелюшники	-	-	9	-	9
шапкарі	-	-	7	-	7
фотографи	3	-	8	-	11

перукарі	4	1	76	-	81
гравери	-	-	4	-	4
настройщики роллів	2	-	-	1	3
каменярі	1	-	4	-	5
колодії	3	3	1	-	7
кошикарі	1	1	4	1	7
котлярі	2	1	3	-	6
ковалі	9	7	-	-	16
кравці, кравчині	19	7	191	-	217
кушнірі	1	1	18	-	20
лакувальники	4	1	8	-	13
малярі	4	3	22	-	29
масарі (вироб.ковбас)	40	20	-	-	60
пекарі	-	3	41	-	44
поворозники	-	-	1	-	1
римарі	-	-	6	-	6
різьбярі	1	-	-	-	1
різники	-	-	109	-	109
слюсарі	18	3	17	1	39
столярі	16	12	54	-	82
щіткарі	-	-	12	-	12
шевці	20	16	76	-	112
склярі	-	-	12	-	12
шпалерники	4	-	10	-	14
кахлярі	6	3	2	-	11
токарі	-	-	3	-	3
годинникарі,золотарі	-	-	6	-	6
мулярі	10	2	6	-	18
мосяжники	-	-	6	-	6
разом	184	91	789	3	1067
у відсотках	17,2	8,5	74	0,3	100%

Необхідно зауважити, що з 1067 – и закладів , зареєстрованих у Станіславі, полякам припадає 184 заклади, які можемо назвати «одиначками» , де в основному роботу

виконує сам власник. Інакше виглядають справи у євреїв та українців, які залучають до праці значну кількість найманих робітників.

З вище поданої таблиці бачимо, що у Станіславі в таких галузях ремесла як перукарі, кравці, різники, пекарі, шевці, столярі, годинникарі, золатарі перевагу мають євреї. Значна кількість українців на такі галузі масарі (виробники ковбас), ковалі, столярі, шевці. Сере поляків і багато масарів, столярів, слюсарів, шевців, кравців.

Порівняймо кількість мешканців Станіслава 1910-1934 рр.

Рік	Всього	поляків	українців	євреїв	інших
		У відсотках			
1910	33,228	30%	21%	49%	-
1934	60,256	36%	16%	46%	2%

Ганна Кравець

З історії створення державного комунального підприємства «Електроавтотранс» (раніше Івано-Франківське тролейбусне управління)

Продовжуючи висвітлення теми історії створення та розвитку Державного комунального підприємства «Електроавтотранс» тролейбусний рух, незважаючи на зношення і зменшення кількості діючих тролейбусів, продовжує перевезення.

Новий етап розвитку почався з 1995 року і триває донині. Основними факторами позитивних змін стали:

- оновлення за кошти міста на 21% рухомого складу
- підйом старих розкомплектованих тролейбусів

- робота в американсько-українській «Програмі покращення громадського транспорту в Україні»

- вибір нестандартних пріоритетів : запровадження і розвиток автомобільного пасажирського транспорту, власна розробка бізнес-плану, отримання кредиту і закупівля за кошти підприємства 25 мікроавтобусів «Пежо».

Відкриваються нові і продовжуються існуючі маршрути. Протягом 2003 року здійснюється модернізація телемеханічного комплексу служби електрогосподарства.

2004 рік - придбано автобус «КАРОСА»

2005 рік – придбано мікроавтобус «Богдан»

- введено в експлуатацію нове розворотне кільце по вулиці Юності і новий маршрут №9 «АК Сахарова - Карпатпресмаш», протяжність 9,1 км.,

- введено розворотне кільце на АС - 2 і новий маршрут №6 «Вокзал – АС -2»

2006 рік – початок прокладання тролейбусної лінії до Європейської площі, закуплено новий тролейбус ЛАЗ – Е 183.

2007 рік – відзначився закупкою ще двох тролейбусів ЛАЗ – Е183, відкрито новий тролейбусний маршрут №6 – АС №2 – «Європейська площа»

2009 рік – остання закупка, придбання нового тролейбуса ЛАЗ – Е183.

Для оновлення всього застарілого фізично електротранспорту однієї машини на рік явно недостатньо, але і немає можливості її придбати. Комунальне підприємство не може бути прибутковим. Воно скрізь у світі дотаційне. Підприємство заробляє на себе 50% необхідних коштів, а 50% дотує муніципальна влада. Сесія міської ради ще в 2007 році прийняла розраховану до 2015 року програму оновлення рухомого складу КП «Електроавтотранспорту». За останні 5 років тролейбусний парк поповнився 5 машинами, одну з них підприємство придбало за власні кошти.

2012 рік – відзначився введенням системи GPS – програму для контролю за пересуванням і місцем знаходження транспортного засобу. Крім того, проводиться автоматичне, без участі водія, оголошення зупинок та іншої інформації. До

кінця поточного року буде встановлено такі системи у 20 тролейбусах.

На сьогодні стали можливими :

- перекриття всіх витрат підприємства власними доходами до рівня 80-90%

- подальший розвиток парку пасажирського автотранспорту до 41 одиниць.

Івано-Франківський тролейбус має майбутнє. Досвід європейських країн свідчить , що після бурхливої автоматизації , електротранспорт повертають на вулиці міста. Спонукають до того такі два основні моменти:

- по-перше, це різке погіршення екології через зростання потоків автотранспорту й відповідне збільшення викидів вихлопних газів у повітря;

- по-друге, світова фінансово-економічна криза, подорожчання бензину загострили соціальну необхідність мати в містах навіть багатих країн громадський транспорт, що по кишені малозабезпеченим верствам населення. Громадський транспорт Івано-Франківську має і далі розвиватися з урахуванням великого потенціалу КП «Електроавтотранс».

Орися Кащишин

Зимуючі птахи м. Івано-Франківська

Місто Івано-Франківськ розташоване біля південного краю Бистрицької улоговини, при злитті рік Бистриці Солотвинської з Бистрицею Надвірнянською, на висоті 244 м.н.р. моря. Площа обласного центру 9228 га.

На Прикарпатті зустрічається понад 300 видів птахів, з них 30 видів прилітають на зимівлю, тобто є зимуючими птахами.

В місті завдяки паркам, скверам, садам є досить сприятливі умови для гніздування і зимівлі різноманітних птахів.

Типово зимуючим видом в західному регіоні є зимняк (мишоїд) *Buteo lagopus* Brunn який відноситься до ряду соколоподібних *Falconiformes* родини яструбині *Accipitridae* і гніздиться в тундрі та лісотундрі Європи, Азії.

В 70-их і 80-их роках зграї цих птахів можна було бачити біля скирт соломи в Богородчанському, Тисменицькому районах, і залітали вони на околицю міста. Тепер він зустрічається рідше.

Лебідь шипун *Cygnus olor* Gm представник родини качині *Anatidae* ряду гуси *Anseres* є звичайним гніздовим птахом гирл Дунаю і Дністра. Спорадично зимує на водоймах (Городенківського, Тлумацького р-нів. Я.Штиркало 1998, 2005). Відмічені ці птахи на околиці міста біля обласної клінічної лікарні в 2010 р. (Штиркало Я.Є.)

Спорадично в Придністров'ї гніздяться два види ряду сиворакші *Coraciidae*: з родини сиворакшеві *Coraciidae* Сиворакша *Coracias garrulus* L – і родини Рибалочкові *Alcedinidae* – Рибалочка голуба *Alcedo atthis* L. Сиворакша живиться різноманітними комахами а рибалочка дрібною рибою. Саме рибалочка голуба в теплі зими зустрічається по берегах Бистриць і можна назвати її зимуючим птахом міста умовно.

Більшість зимуючих птахів області відносяться до ряду Горобині *Passeres* і до родини в'юркові *Fringillidae*, це відносно дрібні, переважно зерноїдні птахи з товстим конічним дзьобом.

Під час зимових мандрівок залітають у місто снігур *Pyrrhula pyrrhula* L, чиж *Spinus spinus* L, костогриз *Coccothraustes coccothraustes* L, які переважно гніздяться в Карпатах.

Зимуючим птахом України є чечітка звичайна *Acanthis flammea* L, яка гніздиться у хвойних лісах Північної Євразії. Відмічена в лютому 2008 р. в парку ім. Т.Г.Шевченка (Я.Штиркало).

Зрідка в область залітають взимку подорожник лапландський *Calcarius lapponicus* L і пуночка *Plectrophenax nivalis*, які тримаються разом невеличкими зграйками. Відносяться вони до родини Вівсянкові *Emberizidae*. Відмічені на північно-східній околиці міста де для них є достатньо поживи – насіння трав'янистих рослин (бур'янів).

Родина жайворонкові *Alaudidae* представлена маленькими і середніми за розміром птахами (вага 20-60 г) переважно сірого, більш-менш одноманітного кольору. Живляться вони комахами і насінням різних трав'янистих рослин.

В 60-70 роках минулого століття звичайним зимуючим птахом Західної України був жайворонк рогатий *Eremophila alpestris* L, який прилітав у кінці жовтня – на початку листопада і залишався до початку березня. В даний час він дуже рідко зустрічається в області, але був відмічений в лютому 2011 р. на околиці с. Крихівці.

Жайворонк чорний *Melanocorypha jeltoniensis* Forster залітає під час зимових мандрівок у східні частини лівобережного степу і зрідка – в лісостепову зону. В області відмічений був, у минулому столітті, може й залітав у місто, в останні роки зграйки цих птахів зустрічались в Городенківському районі (1998 р, 2003).

Зимуючим птахом України є омелюх *Bombusilla garrulous* L родини Омелюхові *Bombusillidae*, з'являючись у кінці жовтня – на початку листопада і відлітаючи в березні. Кочують вони невеличкими зграйками, живляться плодами горобини, омели, калини, глоду. Відмічені в парковій зоні міста, а колись зграйки цих птахів мелодійно співали на деревах глоду біля краєзнавчого музею, тобто в центрі міста.

Отже в межах міста, нами відмічено тільки 12 видів зимуючих птахів.

Василь Кузенко

Декоративні екзоти в дендрофлорі м. Івано-Франківська

Переоцінити значення дендрофлори у житті людини досить складно. Практично неможливо назвати галузь народного господарства, яка б існувала без деревини або виробів і продуктів з неї. Дендрофлора є величезною живою лабораторією, в якій очищається повітря від шкідливих домішок, збагачуючись киснем. Плоди фруктових дерев є джерелом вітамінів. Крім того дерева виконують фітомеліоративну, середовищевітрну, рекреаційну і естетичну функцію, - остання з яких, як і всі інші, є не менш важливою у житті людини. І саме деревам-екзотам, яких чимало росте поряд з деревами місцевої флори Івано-Франківська, приписують в першу чергу виконання естетичної функції. З цінних декоративних екзотів дендрофлори нашого міста слід відзначити: гінкго дволопатеве, катальпу бігноєвидну, тюльпанне дерево, магнолію, платан східний, вербу вавилонську, бархат амурський, хеномелес японський. Деякі з них походять з далеких країн, а деякі були характерні для давніх геологічних епох і збереглися тільки в окремих місцях на земній кулі в дикому стані.

Рослини, які збереглися із давніх геологічних епох, називають реліктами. Реліктом, а з іншого боку екзотичним видом у дендрофлорі нашого міста є гінкго дволопатеве (релікт третинного періоду).

Гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba L.*) – це єдине унікальне дерево, що являє собою один вид, один рід, і одну родину. Рослина є реліктовою та ендемичною. Це дводомна листопадна голонасінна рослина до 25 м заввишки, що походить з Китаю. Досягає віку 1000 років. З лікувальною

метою використовують листя і плоди. Росте в міському парку та по вулиці Богуна.

Особливою декоративністю відзначається **тюльпанне дерево** (*Liriodendron tulipifera L.*). Це величне листопадне дерево може досягати висоти 50-60м. Листки – чотиришестилопатеві. Квіти двостатеві дуже схожі на тюльпани у розкритому вигляді, оранжево-кориневого кольору.

Платан східний або чинара, чинара (*Platanus orientalis*) – дерево заввишки до 55-60 метрів з густою широкою кроною. Вважається, що чинара живе до 2 тисяч років. Швидко росте, особливо в ранньому віці – щорічний приріст може сягати 1,5-2 метрів.

Катальпа бігніонієвидна (*Catalpa bignonioides Walt.*) – деревовидна рослина) з зонтикоподібною щільною кроною, що досягає 5 м в діаметрі. Листки зелені, серцеподібні більш дрібні і загострені, ніж у інших видів катальп. Як і тюльпанне дерево, катальпу можна побачити на майдані Незалежності.

Реліктовим деревом, найдавнішою квітковою рослиною крейдового періоду є магнолія, яку називають ще «деревом-букетом». В парку ім. Т.Г.Шевченка росте магнолія Кобус, яка походить з Японії, а біля лікарні по вулиці Матейки можна побачити магнолію загострену – з Північної Америки.

Магнолія (*Magnolia*) – великий рід рослин, що містить близько 210 видів. Вічнозелене, до 30м заввишки дерево. Квітки двостатеві, великі (до 20см у діаметрі), запашні. Цвіте з травня до вересня.

Верба вавилонська (*Salix babylonica*) – дерево з потужною, розкидистою кроною зі звисаючими пагонами. Відрізняється декоративним листям і кроною. Листя ланцетне 8-12см завдовжки, 2см завширшки, зелене, восени жовте.

Хеномелес японський (*Chaenomeles japonica*) – листопадний кущ родини розових, заввишки 1-3м. Листя 3-5см

завдовжки, просте з зазубленими краями. Квіти зазвичай червоні, рідше білі. Плоди яблукоподібні, 3-4см в діаметрі, мають липкувату шкірку.

Бархат амурський (*Phellodendron amurense Rupr.*) – дводомне листопадне дерево заввишки до 30м з густою кроною родини рутових (Rutaceae). Суцвіття волотеподібне, зі злегка пухнастими гілочками. Плід – духмяна, куляста, чорна кістянка. Цвіте у червні, плоди досягають у серпні – вересні.

Отже, як бачимо, в місті Івано-Франківську є ряд декоративних представників дендрофлори, яких по праву можна називати екзотами, оскільки походять вони переважно з далеких країн. Вони прижились у нас настільки, що інколи ми їх вважаємо своїми корінними видами. Місту потрібно, користуючись методами акліматизації, збагачувати і поліпшувати наші асортименти декоративних рослин шляхом залучення і випробування нових рослин із невичерпних рослинних ресурсів земної кулі. Слід, насамперед, звернути увагу й на повніше і ширше використання в інтродукційних цілях дендрологічних ресурсів вітчизняної флори.

Валентина Паніотова

Станиславів у цифрах і фактах. 20-30 ті рр. ХХ ст.

У березні 1931 р. редакція газети «Кур'єр Станиславівський» видає на огляд громадськості брошуру «Місто Станиславів у світлі літ і цифр», в якій дає аналіз господарству міста у міжвоєнний період (1920-1939 рр.), а також залучається до справи популяризації актуальних планів його розбудови. У виданні йдеться про різні сфери діяльності гміни, які стосуються інтересів містян. Це - питання території,

населення, фінансів, інвестиційної політики, будівництва та інших важливих справ.

Зупинимось детальніше на одній з тем, висвітленій у даній брошурі. Це – стан доріг міста Станиславова. Тема, яка є актуальною для нас і сьогодні.

У післявоєнний період міські дороги були у плачевному стані. Брак багаторічної консервації, численні військові формування у воєнні часи зробили своє. Це стосується так званого малого Станиславова і особливо прилучених до нього Княгининів, стан доріг яких виявився катастрофічним.

Як пише «Кур'єр Станиславівський» у 1914 році довжина сітки доріг перед прилученням передмістя становила 21.2 км, натомість у 1925 році у великому Станиславові вона зросла до 81.5 км. В порівнянні – це 2/3 доріг міста Львова. Протягом 1924-30 рр. було добудовано ще 7,5 км. вже існуючих магістралей та збудовано 3 км. нових.

Дороги з значним рухом вимагали щорічного ремонту, а невеликі бічні вулиці та дороги ремонтувались кожні 2 роки. Для нормальної їх експлуатації місто щорічно потребувало 600 000 злотих, хоч насправді спроможне було виділити лише половину цієї суми та і ту на утримання лише важливих артерій руху.

Через значний пішохідний рух у місті виникла потреба розширення тротуарів, що і було зроблено, але лише на великих вулицях. Таким чином, відновились лише центральні вулиці міста, знищені ущент в часи війни. Вулиці Галицька, Казимирівська і Сапезжинського стали вважатись урядовими і знаходились у віданні місцевої влади.

У 1930 році уряд міста започаткував будівництво асфальтових доріг, на що передбачив відповідний кредит. Детально вивчивши питання, керівники міста постановили віддати ці роботи фірмі по будівництву доріг «Trwale Drogi», яка зобов'язалась виконати їх при допомозі системи «Warenite Bitulithic», що вже успішно зарекомендувала себе роботою в Америці, Європі, Японії та Австралії.

Будівництво 1 квадратного метру асфальтового шосе з перебудовою стоку і приготуванням основи коштувала 26

злотих 50 грошей. В цю суму вже входили кошти для консервації доріг на майбутні 6 років. Уряд міста вважав, що асфальтові дороги не вимагатимуть капітального ремонту ще понад 30 років і що вкладені гроші принесуть місту відчутну фінансову економію. Першими заасфальтованими вулицями були Грюнвальська, 3-го Мая, Голуховського, Зосіна Воля, Романовського і частина вулиці Гославського.

Надія Рега

Історія повсякденності у експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею.

Експозиція кожного музею є основним джерелом інформації і сприйняття її відвідувачами, постає своєрідним комунікативним процесом. На одному кінці цього діалогу знаходиться музейний працівник-експозиціонер який є автором експозиції, і який «опредметив» інформацію, на другому – відвідувач музею, який хоче знати: «що це за річ?», «яке призначення цього предмету?».

Від того, яке інформаційне та атракційне навантаження несуть музейні предмети залежить результат музейного спілкування. Досить часто при побудові експозиції недостатньо уваги звертається на речі, які на перший погляд є другорядними, але без яких неможливі повноцінна подача та висвітлення відомих подій та явищ в історії, а відтак і краще розуміння їхньої сутності.

Ми маємо на увазі таке поняття як «речі повсякденності», адже історія повсякденності поглиблює дослідницький інтерес до пересічної людини, її життя та оточення як об'єкта вивчення.

Історія повсякденності – це, насамперед, історія процесу олюднення побуту, ставлення людини до побутових проблем та вплив оточуючого середовища (елементів та складових побуту) на формування суспільного життя, його основних ознак, стилів, напрямів, які і складають те тло історії, на основі якого і розвиваються знакові події певної епохи.

Вивчення історії повсякденності, а, відтак, показ її під час проведення екскурсії, змінює сам пізнавальний процес в якому відвідувач (екскурсант) перестає бути лише об'єктом освітньої діяльності, а й сам стає суб'єктом пізнавальності творчості.

Історія повсякденності активізує залучення до наукового аналізу джерела «другого порядку», передовсім нарративних документів приватного походження й адресування (листи, щоденники, листівки, спогади), а також побутових речей найрізноманітнішого призначення.

У експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею питання повсякденності нерозривно пов'язане з соціокультурним та етнічним оточенням м. Станіслава к 19 поч. 20 ст. Насамперед, це речі побуту стилю сецесії, оскільки саме цей напрям набрав значного поширення по всій Європі: «від дамського вбрання, капелюхів і краваток до меблів і килимів... тепер все є сецесійним – будинки, меблі, посуд, квіти... вірші, ліхтарі, скульптури»

В експозиції музею відвідувач має можливість познайомитися з різними експонатами, які відтворюють повсякденний побут пересічного жителя м. Станіслава к 19 поч. 20 ст., а саме:

- меблі
- годинники
- столовий посуд
- посуд для кави
- інтер'єрні предмети
- письмове приладдя
- дамські аксесуари
- листівки
- фотографії

Особливий інтерес у відвідувачів викликають речі щоденного користування, які сьогодні вийшли зі вжитку: патифон, ніж для розрізання паперу, пап'ємаше, чорнильниці, прес для білизни, ножиці для гасіння свічок та ін.

Досить цікавим та оригінальним експонатом є скло з алмазною гранню від вхідних дверей одного з перших сецесійних будинків міста по вул. Незалежності. Саме такий експонат яскраво демонструє нову естетику як організації внутрішнього простору так і побудову комфортної території міського середовища де художню інтерпретацію отримують функціонально необхідні деталі повсякденного життя: карнизи, скло, рами вікон, дверні фільонки, ручки.

Повсякденність – це лише один, але дуже важливий ракурс розгляду історії суспільства, можливість завдяки вивченню повсякденних речей, які раніше залишалися непоміченими через свою очевидність і буденність, краще зрозуміти і побачити саме у музеї певну епоху у всій її багатогранності.

Олег Куриляк

Особливості клімату міста Івано-Франківська

Місто Івано-Франківськ розташоване на заході України на висоті 250 м над рівнем моря.

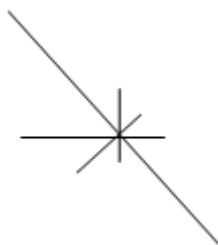
Основними кліматоутворюючими факторами для будь-якої місцевості є сонячна радіація, атмосферна циркуляція, рельєф підстилаючої поверхні.

Обласний центр знаходиться в помірних кліматичних широтах з величиною сумарної сонячної радіації 96 - 98 Ккал/см².

Переважаючим типом атмосферної циркуляції для Івано-Франківська є північно-західний (зі сторони Атлантичного

океану) і південно-східний перенос повітряних мас. Зимою надходження повітряних мас з Атлантики характеризується помітними відлигами, потеплінням, влітку збільшенням кількості опадів. Південно-східні і південно-західні повітряні маси приносять на дану територію, в більшості випадків потепління, опади. Вторгнення з півночі арктичних повітряних мас призводить до похолодання. Східні континентальні повітряні маси приносять взимку похолодання, влітку – потепління.

Роза вітрів у м.Івано-Франківську

Найбільша швидкість вітру у березні, найменша у серпні – вересні.

В зв'язку з тим, що Івано-Франківськ знаходиться у передгір'ї Карпат одним із важливих факторів впливу на клімат міста є рельєф. Гори Карпати мають значний вплив на атмосферну циркуляцію і відповідно на температурний та вологісний режим.

Розглянемо характеристики основних метеоелементів – температура, кількість опадів, вологість.

Температура повітря по місяцях (C°)

Місяць	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	РІК
Середня температура	-5,1	-3,6	1,4	8,1	13,5	16,6	17,9	17,3	13,5	8,0	2,1	-2,1	7,4

Середньорічна температура повітря становить +7,4 С°, найнижча вона у січні (-5,1 С°), найвища - у липні (+17,9 С°).

Абсолютний мінімум температури повітря (-34,1С°) зафіксовано 20 січня 1963 р., абсолютний максимум (+37, 3С°) – 20 серпня 1946 р.

Середня кількість опадів (мм).

Місяць	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	РІК
Середня кількість опадів	26	27	29	49	81	93	99	75	48	31	32	36	626

Мінімальна річна кількість опадів 412 мм. спостерігалась у 1946 р., максимальна 961 мм. – в 1978 р.

У середньому за рік спостерігається 155 днів з опадами. Максимум опадів припадає на літні місяці.

Відносна вологість повітря за рік становить близько 79%, найменша у квітні - травні 73% найбільша у грудні 85%. Важливою особливістю холодного періоду є утворення нестійкого снігового покриву.

Слід зазначити, що міста називають «островами тепла». У них дещо вищі (1-2 градуси) температурні показники, менш різкі добові перепади температур, більша хмарність, менша вологість в порівнянні з навколишніми територіями.

Мирослава Захарова

Розбудова національної системи освіти в Станиславові в період ЗУНР

Внаслідок того, що уряд ЗУНР з 31 грудня 1918 року перебував у Станиславові, нашому місту судилося стати

центром суспільно-політичного життя Галичини, а також центром національно-культурного відродження.

Становище шкіл в умовах війни було вкрай важким. Багато з них стояло пустою. Державний Секретаріат освіти і віросповідань на чолі з В. Артемовичем прийняв рішення про негайну реорганізацію освіти. Основні напрями реформ були розроблені на вчительському з'їзді, який проходив в Станиславові 3-4 лютого 1919 року за участю 117 делегатів, обраними вчительськими повітовими віче, з 31 повіту. 9 лютого 1919 року депутація народного вчителства передала представникам уряду ухвалену з'їздом резолюцію:

- 1) Надання вчителям статусу державних службовців;
- 2) Воєнні роки вчителям зараховувати в подвійному обсязі;
- 3) Унезалежнення школи від політичної адміністрації, та участь вчителів у розробці шкільного закону перехід на українську мову навчання.

Уряд видав низку розпоряджень про зміни в шкільництві. Серед яких - перехід на українську мову навчання. До 11 лютого всі директори шкіл повинні були вжити заходи щодо українізації своїх навчальних закладів.

Надавалась можливість утворювати нові приватні навчальні заклади, при умові дотримання вимог уряду: вчителі - громадяни УНР; устрій шкіл мав відповідати організаційним вимогам державних шкіл. До 15 лютого директори мали надати інформацію щодо стану оплати учнями свого навчання. Визначались пільгові категорії.

13 лютого був прийнятий закон «Про одержавлення українських шкіл».

14 лютого - закон «Про одержавлення українських приватних гімназій і жіночих учительських семінарів».

Згідно цих законів всі навчальні заклади оголошувались державними, а вчителі отримували статус державних службовців.

15 лютого УНР оголосила про влаштування для вчителів курсів українознавства. Вчителі були зобов'язані повернутися до виконання своїх обов'язків.

Від 16 лютого всім вчителям підвищувалася заробітна плата, встановлювався рівень пенсійного забезпечення.

21-23 березні в Станиславові проводив роботу з'їзд вчителів середніх шкіл, на якому продовжилась робота з розробки основних напрямів розвитку освіти. Школа мала бути національною та демократичною на основі самоуправління. Середня освіта мала бути загальнодоступною.

З 1 квітня мав розпочатися підготовчий курс до учительської семінарії, що мав тривати до 15 липня.

1 травня в Станиславові мало початися навчання на підготовчих курсах гімназії до вчительської семінарії і промислової школи, та через недобір прийом учнів продовжили до 15 травня. Навчання було безкоштовним.

В травні 1919 року Державний Секретаріат освіти та віросповідань визнав право на роботу приватної польської жіночої гімназії та приватної реальної гімназії з німецькою мовою викладання Товариства «Німецька середня школа» в Станиславові.

В середині травня в Станиславові мала бути скликана анкета для покращення рівня викладання та виховання в середній школі.

Отже, діяльність українського уряду була спрямована на організацію ефективного навчального процесу, українізацію та демократизацію шкільного життя, а також лояльність до національних меншин.

Михайло Паньків

З історії створення державного комунального підприємства «Електроавтотранс» (раніше Івано-Франківське тролейбусне управління)

Продовжуючи висвітлення теми історії створення та розвитку Державного комунального підприємства «Електроавтотранс» тролейбусний рух, незважаючи на зношення і зменшення кількості діючих тролейбусів, продовжує перевезення.

Новий етап розвитку почався з 1995 року і триває донині. Основними факторами позитивних змін стали:

- оновлення за кошти міста на 21% рухомого складу
- підйом старих розкомплектованих тролейбусів
- робота в американсько-українській «Програмі покращення громадського транспорту в Україні»
- вибір нестандартних пріоритетів : запровадження і розвиток автомобільного пасажирського транспорту, власна розробка бізнес-плану, отримання кредиту і закупівля за кошти підприємства 25 мікроавтобусів «Пежо».

Відкриваються нові і продовжуються існуючі маршрути. Протягом 2003 року здійснюється модернізація телемеханічного комплексу служби електрогосподарства.

2004 рік - придбано автобус «КАРОСА»

2005 рік – придбано мікроавтобус «Богдан»

- введено в експлуатацію нове розворотне кільце по вулиці Юності і новий маршрут №9 «АК Сахарова - Карпатпресмаш», протяжність 9,1 км.,

- введено розворотне кільце на АС - 2 і новий маршрут №6 «Вокзал – АС -2»

2006 рік – початок прокладання тролейбусної лінії до Європейської площі, закуплено новий тролейбус ЛАЗ – Е 183.

2007 рік – відзначився закупкою ще двох тролейбусів ЛАЗ – Е183, відкрито новий тролейбусний маршрут №6 – АС №2 – «Європейська площа»

2009 рік – остання закупка, придбання нового тролейбуса ЛАЗ – Е183.

Для оновлення всього застарілого фізично електротранспорту однієї машини на рік явно недостатньо, але і немає можливості її придбати. Комунальне підприємство не може бути прибутковим. Воно скрізь у світі дотаційне.

Підприємство заробляє на себе 50% необхідних коштів, а 50% дотує муніципальна влада. Сесія міської ради ще в 2007 році прийняла розраховану до 2015 року програму оновлення рухомого складу КП «Електроавтотранспорту». За останні 5 років тролейбусний парк поповнився 5 машинами, одну з них підприємство придбало за власні кошти.

2012 рік – відзначився введенням системи GPS – програму для контролю за пересуванням і місцем знаходження транспортного засобу. Крім того, проводиться автоматичне, без участі водія, оголошення зупинок та іншої інформації. До кінця поточного року буде встановлено такі системи у 20 тролейбусах.

На сьогодні стали можливими :

- перекриття всіх витрат підприємства власними доходами до рівня 80-90%
- подальший розвиток парку пасажирського автотранспорту до 41 одиниць.

Івано-Франківський тролейбус має майбутнє. Досвід європейських країн свідчить , що після бурхливої автоматизації , електротранспорт повертають на вулиці міста. Спонукають до того такі два основні моменти:

по-перше, це різке погіршення екології через зростання потоків автотранспорту й відповідне збільшення викидів вихлопних газів у повітря;

по-друге, світова фінансово-економічна криза, подорожчання бензину загострили соціальну необхідність мати в містах навіть багатих країн громадський транспорт, що по кишені малозабезпеченим верствам населення. Громадський транспорт Івано-Франківську має і далі розвиватися з урахуванням великого потенціалу КП «Електроавтотранс».

Володимир Смирнов

**Останнім шляхом Пробудителя Галицької України о.
Маркіяна Шашкевича.**

(Про перепоховання письменника з с. Новосілки до Львова у жовтні 1893 р.)

Передчасна смерть Маркіяна Шашкевича 1843 року стала тяжкою втратою для українського національного відродження в Галичині й виявилась фатальною для однодумців.

З 1838 року і до кінця життя був М.Шашкевич священиком, Юлія Крутинська стала його дружиною. Волею консисторії та митрополита, за ідею відродження українського духу в Галичині, його переводили в глухіші і бідніші села Львівщини: Гумницька, Нестаничі, Новосілки Лісні. Працював, аж доки не спаралізувало, відібрало зір, слух.

7 червня 1843 року закінчив Маркіян свій земний шлях, найліпший син Галицької України, що збудив її до нового народного життя.

На жаль, для нащадків не залишилося навіть портрета Маркіяна Шашкевича. Художник М.Івасюк намалював портрет батька з сина – Володимира, який, за свідченням сучасників, був дуже схожий на нього; І.Труш змалював портрет Шашкевича з катехита Теодозія Лежогубського, на думку друзів поета, теж на нього схожого.

Ідея про перенесення тлінних останків Маркіяна Шашкевича з Новосілок до Львова зародилась у середовищі Галицького духовенства.

О. Михайло Цегельський, парох Камінки Струмилової, перший подав думку у 90-х роках ХІХ ст. щоби тлінні останки покійного Маркіяна Шашкевича перевезти з Новосілок до Львова і гідно поховати. О.Михайло тоді був засновником і головою першої філії Просвіти, яку він заснував у Камінці Струмиловій. На одному із засідань філії о. Михайло висловив думку про перенесення тіла Маркіяна до Львова. Був

створений комітет, організатором заходів по перепохованню Шашкевича став о. Данило Тянячкевич.

Тіло покійного віднайшли на цвинтарі у Новосілках. Зробити це було, через 50 літ, зовсім не просто. Справа у тому, що на могилі Маркіяна не було пам'ятника. Як засвідчують учасники подій, жив тоді у Новосілках старий чоловік, який був свідком Маркіянових похоронів. Він вказав на гріб Маркіяна і додав: «Якщо би я змилився, то пізнаєте Покійника по чаші з воску, яку він держить в руках».

Коли відкрили домовину, віднайшли воскову чашу. Не було жодного сумніву, що було це тіло покійного Маркіяна.

Тлінні останки Маркіяна були вложені у нову, величаву домовину, запрягли три пари сірих волів, прикрасили віз і процесійним походом подались до Задвір'я, а звідти окремим поїздом у супроводі маси народу приїхали на Підзамче, у Львові, де перепохованням зайнявся комітет, який очолив професор Шухевич. Такого похорону у Львові ще ніхто до того часу не бачив. Нараз усе затихло, всіх потряс голосний, і в той же час милозвучний спів хору вихованців Львівської Богословської семінарії.

Члени комітету в жалібних строях винесли зі станції домовину, покриту українським прапором, її вложили на ридван, запряжений у рістку сивих, круторогих волів. Правдивий старослов'янський похорон, що у Львові був небувальщиною. Усюди повівали пестрі стяжки й бинди, та не синьо-жовті, а червоно-сині. Всі розуміли, що це був колір Галицької України, якої Сином був Покійний поет.

На високому, умаєному возі спочивав Маркіян. Його оточили студенти і вся свідомо тоді Україна.

Віз тягнуло шість волів, а коло кожного вола йшов один погонич у вишиванці і білих полотнянках. Священики читали по дорозі св. Євангеліє.

Всякий вуличний рух завмер, тільки Жовківською, Краківською і іншими вулицями в дорозі до Личаківського цвинтаря пливла поволі широка ріка непокритих голів.

Як можемо ми сьогодні, на словах, передати почуття свідків тієї жалібної, урочистої і водночас радісної процесії. Це ж був похорон тлінних останків 50-літ тому померлого бідного священика, а заразом і тріумфальна перемога великого Духа Пробудителя Галицької України в її столиці – в горді князя Льва.

У другій половині дня урочиста процесія дійшла Личаківського цвинтаря, де на домовину Галицького Солов'я о. Маркіяна чекала глибока Яма.

Почалась панахида, а по панахиді надгробні промови визначних представників громадянства.